

Att förebygga och motverka problematisk skolfrånvaro och skolavhopp

Kortversion av klusterutvärderingens slutrapport

Strategirådet och Vilna på uppdrag av Svenska ESF-rådet · 18 aug 2026

En klusterutvärdering av 16 projekt med lärande syfte

Strategirådet har i samarbete med Vilna utvärderat 16 projekt i fem utlysningar som syftar till att förebygga och motverka problematisk skolfrånvaro och skolavhopp bland elever och unga.

Uppdraget kommer från Svenska ESF-rådet och syftar till att bidra med lärande till stöd för myndighetens framtida satsningar.

Utvärderingen har en kvalitativ ansats och genomfördes 2023–2026 i fyra nedslag: en kombinerad nulägesanalys och metodrapport, två delstudier och en slutrapport.

Detta är en kortversion av slutrapporten.

Underlaget

- Projektens ansökningar, lägesrapporter och slutrapporter
- Forskningsgenomgång om orsaker och effektiva arbetssätt
- Intervjuer med projektledare, samordnare på ESF-rådet och skolmyndigheter
- Enkäter till projektledarna i de 16 projekten samt samverkanspartners
- Lärandeseminarier

Om bedömningen av projektens effekter

Ett utvärderingsområde handlar om projektens effekter. Bedömningen vilar primärt på projektledares, samverkansaktörers och ESF-samordnares utsagor, som triangulerats med projektstatistik i de fall detta funnits tillgängligt. Slutsatserna ska därför förstås som bedömningar av sannolik nytta, inte som verifierade effekter i statistisk mening.

Utvärderingens samlade slutsatser

Slutsatserna utvecklas i efterkommande avsnitt.

1

Relevant inriktning

De fem utlysningarna har adresserat samma problem som socialfonden ytterst är till för att motverka, men tidigare i orsakskedjan. De har även kompletterat befintliga stödstrukturer inom området.

2

Nyttor på både individ- och organisationsnivå

Stärkt skolanknytning, hälsa och motivation samt ökad organisatorisk kapacitet att arbeta med närvaro och frånvaro.

3

Framgångsfaktorer är kopplade till skolans organisering och styrning

Hela-skolan-ansats och förankring i skolans styrkedja skiljer projekt som lyckas från övriga.

4

Det finns potential att stärka det samlade avtrycket i framtida satsningar

ESF-rådet kan stärka värdet av framtida utlysningar inom området, dels genom att stärka samordning och synergier på strategisk nivå, dels genom att tillvarata lärdomar från de fem utlysningarna på operativ nivå.

Utlysningarna har haft en relevant inriktning

Den problematiska skolfrånvaron är ett stort och växande samhällsproblem. Forskning visar att skolfrånvaro och ofullgången grund- eller gymnasieutbildning i sin tur ökar risken för utanförskap och arbetslöshet som vuxen. Projekten adresserar därmed samma problem som socialfonden ytterst är till för att motverka, men tidigare i orsakskedjan.

Projekten, och därmed socialfonden, har även bidragit med ett mervärde i relation till befintliga stödstrukturer. På nationell nivå finns ett förhållandevis väl utbyggt stöd som skolhuvudmän kan använda i sitt arbete med att förebygga och motverka problematisk skolfrånvaro. Arbete med närvaro och frånvaro i skolan kräver dock ett strukturerat och långsiktigt utvecklingsarbete. Utvärderingen visar att socialfonden och projekten här har tillfört ett mervärde genom att understödja denna typ av utvecklingsarbete på verksamhetsnivå.

ca 20 %

av eleverna i grundskolan hade en total frånvaro på minst 15 procent höstterminen 2023

Källa: Skolverket 2023

Orsakerna till skolfrånvaro går enligt forskningen att härleda till flera nivåer

Systemnivå Betygssystemets och kunskapskravens utformning samt gymnasieskolans programstruktur och behörighetsregler

Verksamhetsnivå Undervisningens kvalitet, anpassningar och stöd, skolmiljö och rutiner vid frånvaro

Individnivå Föräldrars utbildningsnivå samt psykisk ohälsa och funktionsvariationer bland elever

Projekten har bidragit till stärkt skolanknytning, motivation och mående och flera har återgått till studier

För elever som fortfarande har kontakt med skolan redovisar projekten stärkt skolanknytning, ökad tillit till skolan, förbättrade relationer till vuxna i skolan, stärkt motivation och framtidstro samt förbättrat psykiskt välbefinnande. Därutöver finns indikationer på minskad problematisk frånvaro i denna grupp.

För elever med omfattande frånvaro, där kontakten med skolan brutits, handlar nyttorna om minskat hemmasittande, förbättrad hälsa, stärkt tillit till egen förmåga samt stegförflyttning/återgång till studier, praktik eller arbete.

” Av projektets cirka 120 deltagare har 79 uppvisat en ökad skolnärvaro och 72 en tydlig förbättring i måluppfyllelse. Och 90 deltagare upplever ett ökat socialt sammanhang, att de hittat nya vänner och en trygg grupptillhörighet. ”

Projektledare, intervju

Projekten har bidragit till organisatoriska nyttor efter projektslut

Utvärderingen pekar på att projekten bidragit till organisatoriska nyttor, men med skillnader mellan projekttyper och miljöer. De tydligaste avtrycken är stärkt systematik i närvaro- och frånvaroarbetet, stärkt samverkan inom och kring skolan, utvecklade arbetssätt samt stärkt kompetens hos personalen.

Det organisatoriska avtrycket är särskilt tydligt i projekt med fokus på förebyggande arbete. De fem utlysningarna har därmed inneburit en ny typ av mervärde i relation till socialfondens mer traditionella projekt, genom att möjliggöra tidigare insatser i orsakskedjan samt genom ett tydligare bidrag vad gäller stärkt organisatorisk kapacitet.

De åtgärdande projektens organisatoriska bidrag är mer avgränsat och utgörs främst av stärkt tvärsektoriell samverkan och förbättrade processer för att nå unga som varken arbetar eller studerar.

Exempel på organisationsnyttor

FUN: En frånvarotrappa har tagits fram och implementerats på flera skolor. Synen på frånvaro har förändrats bland personalen: från ett individproblem till ett gemensamt ansvar för skolmiljön.

LevelUp: En funktion för samverkan mellan skola och arbetsliv har utvecklats och utökats från en till tre tjänster, och finns kvar efter projektet.

Skolanknytning/Lerum: Kommunen har infört ett gemensamt analysverktyg som klassar elever i grönt, gult och rött efter frånvaronivå, infört från högstadiet och uppåt.

Promote Health: Projektet har byggt rutiner för elevers övergångar mellan skolstadier. Roller och ansvar i närvaroarbetet har tydliggjorts mellan skola och socialtjänst.

Ångemodellen: Ett skolsocialt team med specialpedagog och socionom har inrättats och finns kvar efter projektet. En styrgrupp med chefer från arbetsmarknadsenhet, socialtjänst och skola fortsätter att träffas efter projektslut.

Unga till arbete: Individanpassad kombination av studier och praktik, fastställda kontaktvägar och löpande analys av närvaro har införts i ordinarie verksamhet.

Värmlands Skolsamverkan/Grums: Socionomer och trivselcoacher har placerats i skolan med daglig tillgänglighet. Fritidsgården har flyttat in i skolan, vilket ger skola och fritid ett gemensamt arbete kring samma ungdomar.

Värmlands Skolsamverkan/Sunne: Kommunen har utvecklat och implementerat ett årshjul för återkommande dialogmöten mellan skola, socialtjänst och polis.

Framgångsfaktorer är kopplade till skolans organisering och styrning

Alla projekt kom inte lika långt i arbetet. Fyra faktorer i riggning och genomförande förklarar skillnaderna:

1

En hela-skolan-ansats

Det närvarofrämjande arbetet ses som en angelägenhet för all skolpersonal och personalen ser kopplingen mellan projektet och skolans ordinarie verksamhet.

2

Projektet bedrivs som en del av det systematiska kvalitetsarbetet (SKA)

De enskilda skolenheterna ges utrymme att analysera sin egen situation och formulera egna lokala mål. Insatserna bedrivs som en del av SKA i stället för en fristående insats.

3

Förankring på alla nivåer: lärare, rektor och huvudman

Skolan är starkt reglerad med delat ansvar och stort lokalt handlingsutrymme. Det finns ingen rak styrkedja och en överenskommelse på förvaltningsnivå når inte automatiskt rektorn eller läraren. Framgångsrika projekt har arbetat aktivt med förankring på alla nivåer.

4

Lokala processledare med skolbakgrund

En lokal processledare hjälper till att hålla ihop arbetet och främjar lokalt ägarskap. Förtroendekapital, mandat och kunskap om skolan har i flera projekt varit mer betydelsefullt än erfarenhet av projektledning.

”Fördelen vi haft är att vi tog med skolchefen i styrgruppen, och arbetade nära rektorerna. Det har haft avgörande betydelse.”

Projektledare, intervju

Tre strategiska rekommendationer för att maximera värdet av framtida satsningar

Mottagare: Strategisk ledning inom Svenska ESF-rådet

1

Tydliggör ESF-rådets roll i förhållande till skolmyndigheterna

Socialfonden kan tillföra ett genuint mervärde, men ESF-rådet är en jämförelsevis ny aktör inom skolväsendet. För en sammanhållen dialog med Skolverket och övriga skolmyndigheter om vilken roll socialfonden kan ta, och samordna utlysningar med andra satsningar inom området.

2

Ta fram en plan för att internt tillvarata kunskapen om skolväsendet

Kunskapen om skolprojekten finns i hög grad hos enskilda samordnare och är sällan systematiskt dokumenterad. Samtidigt är denna kunskap central för att möjliggöra relevanta utlysningar. Institutionaliserar kunskapen genom internt kunskapsstöd, återkommande lärforum och utsedda kunskapsbärare eller ett tvärregionalt kompetensteam.

3

Se över synergier mellan olika insatsområden i socialfonden

Skolfrånvaro är sällan en isolerad skolfråga. Utforska mer systematiskt hur skolrelaterade utlysningar kan förstärkas av satsningar inom andra insatsområden i socialfonden, exempelvis kopplat till en meningsfull fritid eller kompetensutveckling för anställda inom skola och socialtjänst.

Operativa rekommendationer för att stärka olika steg

Mottagare: Chefer och samordnare på operativ nivå inom Svenska ESF-rådet

Mobilisering av projektägare

- Stimulera utbildningsförvaltningar att ta projektägarskap då det främjar förankring och ägarskap
- Använd skolans språk och lyft goda exempel för att öka intresset i skolväsendet att driva socialfondsprojekt
- Ge tillräcklig tid och stöd i ansökningsfasen

Utllysning och beredning

- Ställ krav på förankring i hela styrkedjan
- Anpassa startpunkten till terminsstart och möjliggör förstudier
- Efterfråga kunskapsbaserade arbetssätt och processindikatorer, men styr inte för detaljerat rörande "hur:et"
- Överväg smala utlysningar, t.ex. om övergångar mellan skolformer

Stöd till projekten

- Erbjud erfarenhetsutbyten mellan projekt
- Säkerställ samsyn kring deltagarredovisning
- Sätt fokus på vikten av förankring i dialogen med projekten

